

STRUCTURA MORFOLOGICĂ A NUMERALELOR ITERATIVE ȘI ADVERBIALE

Maria CHIVEREANU
Universitatea din Pitești

Resumé: Dans les études, on a fait la distinction entre les numéraux qui se réfèrent à l'estimation et à l'ordination des objets et des actions et les numéraux opérationnels qui expriment les opérations avec des nombres. Le numéral adverbial, tout comme l'itératif, s'inscrit parmi les numéraux fondamentaux. On peut dire que les itératifs appartiennent au groupe verbal qui nomme le nombre d'actions exprimées par le verbe.

Mots-clés: estimation, itération, ordination

În studiile de gramatică s-a făcut deosebirea între numeralele fundamentale, care se referă la estimarea și ordonarea obiectelor și acțiunilor și numeralele operaționale care exprimă operațiile cu numere. Din clasificarea menționată mai sus fac parte numeralele iterative și cele adverbiale. Ambele au fost atent cercetate de către gramaticieni.

Numeralul iterativ estimează numărul acțiunilor. Am mers de două ori la munte.

Gramaticianul I. Iordan, în studiile sale, a exclus iterativul, pe care l-a numit ulterior adverbial, din clasa numeralului. Mai recent după o atentă analiză, G. Ciompec introduce numeralele iterative în clasa adverbului, alături de alte numerale, ținând cont de contextele diagnostice, dar nu-l tratează ca atare. (Ciompec, 1985, p.44).

Alții îl consideră adverb, pentru că așa cum au constatat, el poate determina un adjectiv sau adverb (Iordan, 1967, p.151).

Muncește de o mie de ori mai bine.

În 3 exemplul dat mai sus *de o mie de ori* nu este numeral iterativ, deoarece cardinalele, mai ales cele mari, nu satisfac contextul în...it (Găitânaru, 1993, p.136).

Numeralul iterativ, ca și numeralul cardinal, deși având o frecvență mai mică decât acela, este unul de bază. Acest fapt se probează în specificul morfologic (marcarea opozițiilor cantitative), cât și în modul de realizare a contextelor diagnostice. Așa cum a afirmat G. Ciompec era normal ca acesta să satisfacă orice context verbal, deci și contextul diagnostic al adverbului. Pe parcursul analizelor efectuate, multe dintre acestea bazate pe confuzii, numeralul iterativ trebuie delimitat și de alte numerale, mai ales de numeralele adverbiale. La prima vedere ele seamănă cu cele multiplicative, de unde rezultă posibilitatea de a fi înlocuite unele cu altele.

I-am înapoiat înzecit. Și i-am înapoiat de zece ori. (Iordan 1954, p.374-379).

Asemănarea care s-a ivit în asemenea situație trebuie înțeleasă în mod diferit în funcție de context. Nu putem afirma că există relație de sinonimie între numeralele iterative și numeralele multiplicative. În unele articole este menționată teoria că expresii ca: *de câte trei ori, de câte cinci ori* sunt numerale adverbiale (iterative) care prin intermediul lui *câte* exprimă periodicitatea unei acțiuni. Aceasta nu reprezintă altceva

decât o confuzie, deoarece s-a considerat că e vorba de o structură mixtă realizată de numeralul adverbial pur cu un numeral distributiv. (Avram, 1997 p.140).

Autoarea consideră că această expresie trebuie inclusă la numeralul distributiv care poate angaja atât cardinalul (câte doi, câte trei), dar și iterativul (de câte cinci ori).

Din punct de vedere morfologic, iterativul, ca și numeralul cardinal, este unul de bază; pe lângă aceasta el are o serie completă pentru că în contextul de formare pot intra toate numerele. Tot ca o asemănare cu cardinalul trebuie menționat faptul că iterativul are o zonă de contact cu adverbele cantitative (de două ori).

Iterativul, deși este considerat ca făcând parte din categoria numeralelor fundamentale, participă și el la formarea numeralelor operaționale. Cuvintele: *zeci, sute, mii, milioane, miliarde* care sunt considerate substantive nu satisfac restricția anume și, ca atare, expresiile care le conțin: *de sute de ori, de zeci de ori, de mii de ori* nu sunt considerate locuțiuni adverbiale. Neologismele intrate în limba română *bis și ter* (de două ori, de trei ori), și-au modificat sensul inițial în anumite contexte. Aceste cuvinte sunt des folosite în sfera muzicală și ele exprimă atitudinea spectatorilor față de artist. *Bis* înseamnă revenirea acestuia pe scenă. Aici cuvântul păstrează sensul iterativ. Termenul mai poate apărea pe plăcuțele ce indică numărul casei, arătând că numărul respectiv și ordinea lor se repetă.

Ca o concluzie se poate spune că numerele iterative aparțin grupului verbal denumind numărul acțiunilor exprimate de verb. Dintre categoriile specifice, acesta prezintă doar categoria aproximației, întâlnită și la numerele cardinale. Conservând-o pe aceasta putem întâlni formele: *ca de vreo zece ori, cam de două ori, de trei patru ori*.

Numeralul adverbial, ca și iterativul, se înscrie și el în seria numeralelor fundamentale. El desemnează ordinea unei acțiuni într-un șir determinat de obiecte: *am vizitat a doua oară muntele*. În jurul acestei denumiri s-au emis mai multe teorii. În studiile mai vechi era încadrat la ordinalul propriu-zis (Gramatica 1966, p146).

Mai apoi, alți gramaticieni l-au considerat a fi o variantă ordinală a altui numeral, numindu-l ordinal adverbial (Avram 1997, p 146).

Expresiile ca: *a doua oară, a cincea oară*, au fost considerate locuțiuni adverbiale și nu numere.

Din punct de vedere formal, numeralul adverbial este compus din substantivul *oară/ dată* precedat de numeralul ordinal, urmat de prepozițiile *de, pentru*. Se poate spune: *pentru prima dată, de-a patra oară*. Cuvintele de tipul *în primul rând, în al doilea rând* au apărut dinspre limba vorbită.

Ele sunt utilizate în anumite contexte mai ales atunci când se evidențiază ordinea într-o enumerare. Numeralul adverbial nu are categorii morfologice. În această privință se aseamănă cu numerele iterative, singura deosebire constituind-o faptul că adverbialul are categoria aproximației slab reprezentată: *cam a cincea oară, a doua sau a treia oară*.

Concluzionând se poate afirma că cele două tipuri de numere incluse în clasa numeralelor fundamentale au constituit materie de studiu pentru gramaticienii tuturor timpurilor.

Bibliografie :

- Avram 1986, M. Avram, *Gramatica pentru toți*, București, Ed. Academiei 1986;
Ciompec 1985, G. Ciompec, *Morfosintaxa adverbului românesc- sincronie și diacronie*, București, Ed Științifică și enciclopedică, 1985;
Ciompec, 1985, I. Coteanu (coordonator), G.Ciompec, C.Dimitriu, N.Forăscu, V.Guțu-Romalo, Em. Vasiliu, *Limba română contemporană*, București, EDP, 1985;

Găitănanu ,1986,Șt. Găitănanu *Probleme ale clasificării numeralului în limba română* în LR 1986 XXXV,5,382-387;
Găitănanu ,1987, Șt. Găitănanu, *Delimitarea numeralului ca parte de vorbire* în LR 1987, XXXVI5,366-377;
Gramatica I, II,1966,Al. Graur, M. Avram, L. Vasiliu (coord) *Gramatica limbii române*, București, Editura Academiei, 1966;
Iordan, 1954, Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, Editura Academiei, 1954;